

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

Центр післядипломної освіти, заочного та дистанційного навчання

Кафедра теоретичної психології

**ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ
ПРОФЕСІЙНОГО ІМІДЖУ ВЧИТЕЛЯ**

кваліфікаційна робота

здобувача вищої освіти

освітнього ступеня «бакалавр»

Вікторії ЛОЗИНСЬКОЇ

4 курсу заочної форми навчання

спеціальність 053 «Психологія»

ОПП «Психологія»

Науковий керівник

доктор педагогічних наук, доцент

Галина ЛЯЛЮК

Рецензент

доктор психологічних наук, доцент

Євген КАРПЕНКО

Кваліфікаційна робота допущена до захисту

«04» квітня 2022 р., протокол № 9

завідувач кафедри теоретичної психології

доктор психологічних наук, професор

_____ **Зоряна КОВАЛЬЧУК**

Львів

2022

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ СТАНОВЛЕННЯ ПРОФЕСІЙНОГО ІМІДЖУ ВЧИТЕЛЯ	6
1.1 Основні теоретичні підходи до вивчення поняття професійного іміджу вчителя та його соціального статусу в суспільстві	6
1.2 Відмінності формування індивідуального іміджу вчителя різних культур.....	13
1.3 Основні етапи формування іміджу педагога	19
РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБИСТІСНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ СУЧАСНОГО ПЕДАГОГА	25
2.1 Психологічні засади формування професійного іміджу вчителя	25
2.2 Дослідження впливу особистісних особливостей педагога на його індивідуальний імідж.....	30
ВИСНОВКИ	39
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	42

ВСТУП

Бурхливі зміни, що мають місце у житті сучасного суспільства, з особливою гостротою ставлять проблему адаптації соціальної поведінки особистості з метою досягнення соціального успіху. Прагнення людини викликати в інших певне враження, щоб підвищити власну спроможність досягти поставленої соціальної мети, безумовно, є природним та універсальним.

Слід вважати, що такий стан речей відбиває процес становлення неповторного особистісного начала в поведінці людини, оскільки ця унікальність є специфічною формою буття світу людини у світі соціуму. Індивідуальний імідж сучасного педагога - одна з малодосліджуваних форм такого буття. Це явище цікаве для педагогічної психології насамперед у світлі нових вимог, що ставляться до педагога та вихованця в умовах побудови демократичного громадянського суспільства в незалежній Україні, де на першому плані стоять гуманістичні цінності цивілізації - цінність особистості, її вільного духовного та морального розвитку.

Необхідність у теоретичній моделі для опису формування та функціонування індивідуального іміджу викликана змінами в суспільному та економічному житті. Гостра зацікавленість проблемами іміджу в політиці, торгівлі, рекламному бізнесі, в організації мас-медіа, в мистецтві, педагогіці, в практичному управлінні - ось далеко не повний перелік очевидних доказів того, що актуальність іміджелогії з кожним роком зростає. У незалежній Україні формується інформаційний простір, де роль іміджу для досягнення особистістю професійного успіху стає все помітнішою, інколи - незамінною. Проте слід зазначити, що така соціальна зацікавленість дуже неоднозначно впливає на стан іміджелогії. Зокрема, вона є однією з головних причин незвичайного становища з розробленістю основних проблем цієї науки, яку дослідники визначають як "суміжну метасистему дисциплін, що вивчають закони формування, зберігання, передавання та функціонування іміджів".

В літературі з проблем іміджології явно відчувається диспропорція між традиційними рівнями гуманітарного знання: фундаментальними теоріями, теоріями середнього рівня та прикладними дослідженнями. Усе зазначене може бути віднесено також до проблеми формування індивідуального іміджу педагога. Ця тема, незважаючи на її безперечну актуальність, досі практично не досліджувалась вітчизняними психологами.

Метою дослідження є визначення психологічного змісту індивідуального іміджу педагога, його структури і внутрішньої взаємозалежності окремих факторів.

Для досягнення вищезазначеної мети були поставлені такі завдання:

- розробка теоретичної моделі природи іміджу на основі уже відомих і оригінальних емпіричних досліджень, а також прикладних досліджень в області психодіагностики і психології міжособистісних відносин;

- проведення аналізу переваг і очікувань учнів і батьків щодо позитивного іміджу педагога на основі опитувань і анкетування;

- емпіричне вивчення закономірностей функціонування індивідуального іміджу педагога з урахуванням його особистісних психологічних особливостей і вимог до його професійної діяльності;

- розробка системи практичних рекомендацій для цілеспрямованого конструювання індивідуального іміджу педагога.

Об'єктом дослідження кваліфікаційної роботи є психологічні особливості формування професійного іміджу вчителя в процесі професійної діяльності.

Предметом дослідження являється встановлення взаємозв'язку між особистісними особливостями вчителя і формуванням професійного іміджу.

Дослідження складається із гіпотези, яка в свою чергу має такі припущення:

1) на професійний імідж вчителя в певній мірі впливають його індивідуальні психічні особливості, в разі розгляду їх зі сторони особистісно-діяльнісного підходу;

2) на формування професійного іміджу вчителя певним чином впливає цілеспрямований розвиток вчителя методом використання навчальних, комунікативних, консультативних та тренінгових форм роботи із особою.

Наукова (теоретична) новизна дослідження складає розширення наукових знань про психологічні фактори впливу на формування професійного іміджу вчителя; науковому обґрунтуванні у досліджуваній роботі особистісно-діяльнісного підходу до формування професійного іміджу вчителя.

Практичне значення досліджуваної праці становить розробка комплексних механізмів психодіагностики особистості, психологічних факторів впливу на формування професійного іміджу вчителя.

Дані напрацювання можуть бути корисними під час професійної діяльності в школах вчителями, а також практичними психологами в своїй професійній діяльності для покращення самосвідомості та використанні в роботі.

Методологія даного дослідження складається із принципів детермінізму, методу теоретичного аналізу літературних джерел дослідження; методу кількісно-якісної обробки одержаних даних; взаємного поєднання самосвідомості і життєдіяльності; дослідженням розвитку психіки особистості; системно-структурний метод та метод психології професійної роботи та професійної підготовленості.

Кваліфікаційна робота складається із вступу, двох розділів, висновків та списку використаних джерел.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ СТАНОВЛЕННЯ ПРОФЕСІЙНОГО ІМІДЖУ ВЧИТЕЛЯ

1.1 Основні теоретичні підходи до вивчення поняття професійного іміджу вчителя та його соціального статусу в суспільстві

Сучасна система освіти має відповідати високим вимогам суспільства до особистості вчителя. Все більш зрозуміло, що досягнення цілей сучасної освіти значною мірою пов'язане з особистісним потенціалом педагога, його загальною та професійною культурою. За нашою методикою стандартною характеристикою особистісної самореалізації майбутнього вчителя, його професійно-освітньої свідомості є образ, що визначає особистісну самореалізацію та високий статус педагогічної професії. Проблема формування іміджу є однією з найактуальніших у сучасній педагогіці. Згідно з дослідженнями вітчизняних вчених, в останні роки ця проблема пов'язана з різними видами діяльності людини і активно розвивається. Пріоритет її рішень залишається у сферах політики, бізнесу, мистецтва тощо [1, с. 4].

Кожна людина має свій статусний образ. Інакше його можна назвати іміджем. Імідж (від англ. image – образ) – це сукупність уявлення в тому, яким повинен бути індивід відповідно за своїм статусом.

Непоследовність ідентичності є викликом суспільству, це протистояння суспільства самому собі, і це руйнівно впливає на психологію людини, яка є соціальною. Побудова іміджу, піклування про нього дозволяє розвиватися і мати психологічну гармонію. Під іміджем експерта розуміють не тільки бачення, візуальний образ, зовнішність, а й його спосіб мислення, дії, поведінку тощо. У цьому контексті слово «імідж» слід вживати в широкому значенні – як уявлення про людину. Це означає, що поняття «імідж» можна трактувати як те, як вони сприймають експерта, точніше, як його оцінюють, як до нього ставляться. Образ — це

думка, судження, що виражає оцінку чогось, ставлення до чогось, погляд на щось

Кожен з нас створює певний образ - образ - уявлення про людину, що формується на основі її зовнішності, звичок, способу мовлення, менталітету, дій, уміння висловлювати і викладати матеріал тощо. Імідж – цілеспрямовано сформований образ (особи, явища, об'єкта), який виділяє певні цінні характеристики і призначений для емоційного та психологічного впливу на когось з метою просування, реклами тощо. У процесі формування іміджу вчителя вокалу справжня якість тісно пов'язана з оцінкою його іншими [2, с. 34].

«Імідж – це механізм оптимізації професійної соціалізації особистості. Він забезпечує необхідну автентичність, адаптивність, ефективну соціалізацію та оптимальний розвиток для всієї теми професійної діяльності. Він дає змогу найкраще ідентифікувати себе, ефективно та результативно Цілеспрямована організація соціальної простори для забезпечення мотивації до розвитку особистості» [3, с. 293].

Виходячи з наявних визначень зображення, виділимо його основні складові. Найважливішими з них є: зовнішній вигляд; використання вербальної та невербальної комунікації; професійна внутрішня інтеграція - внутрішнє «я». Зовнішній вигляд допомагає вчителям привернути увагу та створити позитивний образ себе як не тільки доброї, позитивної людини, а й чудового педагога. Поява вчителя неодмінно викличе любов учнів і дорослих. У ньому повинен гармонійно поєднуватися багатий внутрішній світ, любов до дітей і турбота про них. Слід пам'ятати, що діти вчать у дорослих і часто все копіюють, перш за все, гарно одягаються, як виглядають, висловлюють свою думку і поведінку в улюбленого вчителя. Одне з головних правил одягатися: добре виглядати означає поважати інших.

Вимоги до зовнішності людини допомагають педагогам підвищити свій професійний імідж і досягти успіху. Не варто з'являтися на роботу в

модному одязі, щоб не довіряти своїм професійним якостям. Розумне поєднання трендів і образів має дотримуватися таких правил: занадто модно одягатися – ознака поганого смаку, бути позаду – неприпустимо, тобто одягатися потрібно модно, але залишатися близько до класики, враховуючи сучасні тенденції. Справжній педагог не буде використовувати одяг, щоб підкреслити свою зовнішність, він проявить свою винахідливість, професійні здібності, але також не забуде акуратність і витонченість образу [4, с. 5].

Вербальна і невербальна комунікація є важливою частиною образів - що і як ми це говоримо, чи можемо ми вербально звернутися до людини, які жести, міміку та пози ми використовуємо, як ми сидимо, стоїмо і ходимо. Щоб підвищити свій професіоналізм, вчителі повинні подбати про те, щоб продемонструвати свої здібності іншим у найбільш вигідний спосіб. Більшість дослідників погоджуються, що вербальні канали використовуються для передачі інформації, тоді як невербальні канали використовуються для «обговорення» міжособистісних стосунків, а в деяких випадках використовуються замість вербальної інформації. Невербальне спілкування є цінним, оскільки воно часто проявляється несвідомо і мимовільно через наші підсвідомі імпульси. Тому нездатність імітувати ці імпульси змушує нас довіряти йому більше, ніж вербальне спілкування. Професійна внутрішня інтеграція – внутрішнє «Я» вважається домінуючим компонентом педагогічного іміджу, оскільки здібність подобатися, викликати прихильність до себе інших людей є необхідною якістю в професійному спілкуванні [2, с. 35].

Внутрішній образ – це культура вчителя, спонтанність і свобода, харизма, емоційність, уява, складність, проблемне та асоціативне бачення, асоціативне бачення, несподівані моменти в тексті, творчий настрій, рівновага на публіці та багато іншого. Зовнішній образ – це особлива форма вираження ставлення до матеріалу, це передача емоційного

ставлення до дійсності, і це здатність самопрезентації, яка виводить учнів на рівень гри та вміло розділяє весь клас у етапи [3, с. 301].

Особистісний імідж — це образ, сформований завдяки внутрішнім якостям та особливим особистісним характеристикам людини. Він поділяється на позитивний і негативний. Американський вчений К. Роджерс вважає, що ефективно взаємодіяти можуть лише вчителі з позитивною Я-концепцією, з відчуттям власної значущості, гнучкістю мислення, впевненістю у своїй здатності займатися викладацькою діяльністю та вірою в враження на всіх, включаючи учнів. Такий вчитель готовий долати професійні та життєві труднощі, відчувати соціальну значущість своєї професії, використовувати у навчальному процесі свою компетентність, емпатію, чуйність, емоційну врівноваженість, радість і впевненість у собі. Такі особистості часто стійкі до професійної деформації, емоційного, інтелектуального, фізичного виснаження, вигорання, викликають у студентів бажання поваги та наслідування [5, с. 66].

Професійний імідж - імідж людини, що визначається професійними характеристиками, має як позитивні, так і негативні сторони. Практика показує, що особистий імідж важливіший за професійний. Необхідно розглянути інструменти для побудови певних аспектів профілю вчителя. У побудові навчального іміджу - формування іміджу є лише доповненням до навчання, а не заміною навчання. Вдаватися до створення іміджу необхідно задовго до початку навчальної роботи. Спілкування має базуватися на простій мові, а поставлені запитання мають бути значущими для кожного. Найважливішими є професійна компетентність та ерудиція вчителів, навчання рефлексії, навчання цілепокладання, навчання мисленню та імпровізації, навчання комунікації.

Професійна компетентність вчителя є основним інструментом особистості експерта, а отже, і його іміджу. Як слушно зауважив психолог А. Марков, підвищення професійної компетентності вчителів

ускладнюється рядом обставин. З одного боку, попит на психологічні знання з боку сучасних педагогів може бути високим, але практичної підтримки немає, тому найдоступніші дослідження та рекомендації навчальні заклади не потребують. З іншого боку, загальна концепція роботи вчителя ще не сформована, що може лежати в основі показників результативності.

Професійна діяльність вчителів, на високому рівні здійснюють викладацьку діяльність та обміни, відображають особистість вчителів, досягають хороших результатів у навчанні та вихованні людей. Здібності вчителя також залежать від співвідношення його професійних знань і навичок, психології та якості викладання. Це створює загальну картину професійної компетентності, яка допоможе вчителям вокалу вирішити багато практичних завдань [2, с. 215].

Педагогічна діяльність – це професійна діяльність вчителя, в якій він вирішує навчальні та виховні завдання за допомогою різних компонентів загального навчального процесу. Професійна компетентність вчителя полягає в тому, що він не опускає загальних навчальних завдань і може вміло конкретизувати їх відповідно до ситуації. Крім того, вчителі займаються завданнями навчання, які стосуються всіх аспектів психологічного розвитку учнів – виховання, розвитку. Професіоналізм вчителя полягає в тому, щоб вирішувати їх одночасно протягом усього періоду навчання. Це тому, що при постановці навчальних завдань достатньо знати, як викладати предмет, а при формулюванні розвивальних і виховних завдань – потрібно вміти оперувати, виходячи з показників психологічного та інтелектуального розвитку учнів та визначати їхні емоції в учнів.

Підсумовуючи, можна сказати, що педагогічні компетенції включають знання, уміння, навички та методи і прийоми їх реалізації в діяльності особистості, спілкуванні, розвитку (саморозвитку). Педагогічна компетентність вчителя передбачає гармонійне поєднання предметних

знань, педагогічних і безпосередніх методів навчання, умінь і компетенцій (культури) професійного спілкування. Основними ознаками професійного спілкування є педагогічна ерудиція та педагогічна рефлексія. Педагогічна ерудиція є необхідним резервом знань, який використовується вчителями вокалу для вирішення педагогічних завдань у професійній діяльності. Навчальна рефлексія – здатність вчителя уявити, як би учень ставився до нього в цій ситуації. Рефлексія означає самоусвідомлення вчителем учнів у різних ситуаціях.

Для вчителів важливо розвивати здорову кількість конструктивних роздумів, які ведуть до покращення продуктивності, а не підривають її постійними сумнівами та ваганнями. Навчальна рефлексія — це самостійне звернення вчителя до самоаналізу. Вчителю необхідно використовувати педагогічне мислення та інтуїцію, щоб виявити приховані в процесі викладацькі властивості. Під імпровізацією навчання ми розуміємо збіг пошуку несподіваного рішення та його негайного процесу впровадження, створення та застосування з мінімальними порушеннями для них. Роль правильно організованого навчального спілкування особливо важлива, оскільки атмосферу для спілкування з учнями створює вчитель [6, с. 106]

Одні лише професійні навички не забезпечать вам роботу чи підвищення по службі, стверджує американська дослідниця іміджу Ліліан Браун. Для цього потрібно залучити людей, з якими ви працюєте, а значить, потрібно створити правильний імідж. Вважається, що люди будуть судити нас за тим, як ми виглядаємо, яке враження справляємо в перші п'ять секунд розмови. Саме такі риси особистості, як зовнішність, голос і вміння брати участь у розмові, відіграють вирішальну роль у вашій кар'єрі та житті [7, с. 83].

Однак робота по формуванню іміджу ділової людини не обмежується формуванням зовнішнього образу, який маскує справжню природу людини. Через внутрішній склад особистості зовнішність — це лише

стиль. Перший аспект (етап) формування іміджу — це рівень самооцінки людини, який значною мірою визначає її поведінку. Низька самооцінка сковує людину, висока - не дозволяє об'єктивно оцінити ситуацію і себе.

Можемо визначити основні компоненти іміджу ділової людини:

- самооцінка особистості;
- моральні цінності особистості;
- рівень психологічної культури;
- етика та психологія ділового спілкування;
- діловий етикет і протокол;
- тактика спілкування (уміла орієнтація в конкретній ситуації, володіння механізмами психологічної дії і т. д.);
- зовнішній вигляд (одяг, аксесуари до одягу; постава і хода).

Виділяють зовнішні та внутрішні чинники формування іміджу.

Зовнішні чинники іміджу:

- зовнішній вигляд: одяг, аксесуари до одягу, зачіска, макіяж;
- гарні манери: належні жести, пози, постава, хода;
- виразність міміки та вміння нею керувати;
- вміння використовувати простір для спілкування тощо.

Внутрішні (психологічні) чинники іміджу:

- мистецтво подібатися людям;
- вміння правильно спілкуватися;
- наявність необхідних для позитивного іміджу якостей особистості;
- вміння розуміти людей та впливати на них тощо.

Внутрішні (етичні) чинники іміджу:

- чесність;
- порядність;
- повага до підлеглих, партнерів;
- вірність даному слову;

- здатність ефективно взаємодіяти згідно з діючим законодавством, встановленими правилами і традиціями тощо.

Фахівців, які створюють образи, називають іміджмейкерами. На Заході, де зображення високо цінуються, іміджмейкери мають розгалужені мережі. У нашій країні такий вид діяльності не дуже поширений, а послуги іміджмейкера коштують недешево. Отже, в якійсь мірі кожен повинен бути іміджмейкером. Ви повинні вміти скласти уявлення про образ вашого професійного представника, щоб визначити його ментальний портрет. Кожен має бути «саморобним» – людьми, які творять своє [8, с. 133].

На імідж педагогів у навчальних закладах впливають такі чинники: здібності вчителів, потреби освітніх завдань, особливості інформаційних каналів та задоволеність учасників навчально-виховного процесу. З огляду на це, процес формування іміджу вчителя потребує свідомого підходу та постійного управління, у тому числі формування позитивного іміджу вчителя, реалізації бажаних характеристик у їхніх поведінкових формах, мотиваціях, ціннісних орієнтаціях, комплексної системи оцінювання.

1.2 Відмінності формування індивідуального іміджу вчителя різних культур

Сьогодні у всьому світі визнається концепція гармонійного та всебічного розвитку особистості як вищої мети освіти. Тому така людина має прагнути стати вчителем. Успіх педагогічної діяльності залежить від дотримання вчителем соціальних вимог, які до нього висуваються. Вчителі, як і всі інші, повинні контролювати свої емоції, свій темперамент і бути прикладом для наслідування для своїх дітей.

У сучасного педагога з'явилися нові ролі:

- вчитель-консультант, який допомагає дитині знайти шляхи вирішення проблеми;
- учитель-модератор, що розкриває творчі можливості учня;
- вчитель-тьютор, який здійснює педагогічний супровід дитини;

- учитель-психолог, який враховує у своїй роботі вікові та індивідуальні психологічні особливості дитини.

Сьогодні у всьому світі визнається концепція гармонійного та всебічного розвитку особистості як вищої мети освіти. Тому така людина має прагнути стати вчителем. Успіх педагогічної діяльності залежить від дотримання вчителем соціальних вимог, які до нього висуваються. Вчителі, як і всі інші, повинні контролювати свої емоції, свій темперамент і бути прикладом для наслідування для своїх дітей [9, с. 5].

Такими творами є оповідання А. Давидова «Вдячність» (укр.), повісті О. Огульчанського «Скарб Соломонового лиману», «Жаб'ячий цар», «Знахідка на все життя» (укр.), В. Фіялка «Лопушаний Король», (укр.) Б. Комара «Диваки» (укр.), І.Кирія «П'ята осінь» (укр.) В. Рачіцкаса «Зуйкашибайголова» (литов.), З. Ергле «Таємнича знахідка», «Операція «Бідон» (латв.), Д. РінкулеЗемзаре «Ось ми які» (латв.) та ін.

Проте не все є однозначним у ставленні до педагога у суспільстві, про що свідчить його не завжди позитивні образи у культурі, зокрема, у деяких творах художньої літературі та кіно. Проблематичні образи педагогів представлені у романах Дж. Харріс «Джентльмени та гравці» (англ.), Дж. Алдайка «Кентавр» (англ.), Г. Манна «Вчитель Гнус, або Кінець одного тирана» (нім.), повісті Р. Даля «Матильда» (англ.).

Цікаво, що образ вчителя у кінофільмах змінювався за час існування кінематографу як мінімум тричі [10, с. 7].

На першому етапі (20 – 60 роки ХХ століття) вчитель усвідомлювався як борець за ідеали, представник важливої професії, яка лише починає обіймати шановане місце у суспільстві (у фільмах «Танька-шинкарка», «Одна», «Сільська вчителька», «Учитель», «Перший вчитель»); вчитель як інтелігент, що займається вихованням та освітою не лише дітей у загальноосвітній школі, а й ліквідацією неписьменності безпритульних або навчанням робітничої молоді в вечірніх школах (у фільмах «Путівка в

життя», «Педагогічна поема», «Республіка ШКІД», «Весна на Зарічній вулиці», «Велика перерва» та ін.).

На другому етапі (60-80 років) вчитель розглядається як друг і духовний наставник, демократ, який сповідує гуманістичні принципи кооперативної педагогіки, іронічний інтелектуал; людина в житті, його особисте життя часто була нещасливою, схильний до соціальних вад і психоемоційного вигорання («Хай живуть понеділки», «Щоденник директора», «Іронія долі, або з легкою парою», «Уроки французької мови», «Краватка», «Нічя», «Ні» Передача», «4:0 Підтримую Тетяну», «Післязавтра» та ін.).

На третьому етапі (з 80 років до нашого часу) вчителя починають зображувати у кіномистецтві як соціально неуспішну, непривабливу, малозабезпечену, неосвічену, неохайну, сексуально заклопотану особу («Опудало», «Дорога Олена Сергіївна», «Астенічний синдром», «Школа») [11, с. 164].

До останнього з етапів належать також фільми «Училка» та «Географ глобус пропив». Тривожна зміна позиції педагога, що відображена у мистецтві, свідчить про потребу її осмислення.

Оскільки імідж – це набір соціальних уявлень про те, яким має бути індивід відповідно до його статусу, тоді як статус – це положення людини в суспільстві, що характеризується відповідними правами та обов'язками та передбачає виконання набору соціальних ролей у межах соціальних очікувань, тому імідж будь-якого спеціаліста, в тому числі й вчителя, залежить не лише від особистих бажань тих, хто прагне задовольнити ці очікування, а й від ставлення суспільства до професії.

У наш час у країнах з різними культурами це ставлення неоднакове. Зокрема, у звіті про дослідження «Global Teacher Status Index 2013», проведеному фондом «Varkey GEMS Foundation», зазначено, що найбільшою повагою в світі користуються вчителі в Китаї. Великобританія і США виявилися в середині рейтингу, після Південної Кореї та Греції.

Найнижчу позицію серед 21-ї країни ОЕСР, які брали участь в опитуванні, посів Ізраїль, де вчителі найменш шановані. Песимістично були

сприйнятті отримані дані про ступінь поваги до учителів в Європі порівняно з азіатськими країнами. Так, в Китаї 75% тих, хто брав участь в опитуванні, повідомили, що вчителі в їх країні користуються повагою у учнів [12].

Проте в Ізраїлі учні можуть грубіянити педагогу, ігнорувати його зауваження, спати на уроках, смітити у класах. Крім того, тут вважається нормальним, якщо батьки учня прийдуть у школу і висловлять учителю в очі все, що про нього думають.

В Ізраїлі до наставника учні ставляться зі зневагою, а в США підопічні можуть організувати цькування.

США – країна судових позовів, у якій профспілка вчителів страхує своїх членів на випадок розглядів у суді на суму \$ 1 млн. А отримати повістку в суд американському вчителю просто: учні, особливо в школах для афроамериканців, що не полюбили свого вчителя, можуть розставляти йому «пастки», щоб підловити та звинуватити його, наприклад, у сексуальних домаганнях або расизмі.

У Німеччині вчителям ніколи не доводиться заспокоювати буйних учнів. Тут існують шанобливі стосунки: до учнів звертаються на ви і без фамільярності, учні звертаються до вчителя так само. У ВНЗ відсутня корупція: нікому навіть не прийде в голову думка принести вчителю чи вчительку букет квітів.

А у Японії робота вчителя вважається не лише шанованою, а й престижною. Стати тут педагогом нелегко. Для цього, крім профільної освіти, необхідно скласти іспит, який визначить, чи придатна людина до педагогічної діяльності, та отримати ліцензію. Конкурс на місце в японських школах 20 – 30 осіб на місце, зарплата – \$ 2,5 – 5 тис. на місяць.

Цікаво, що у Фінляндії поняття «улюблений учитель» відсутнє, оскільки педагог тут сприймається як працівник сфери обслуговування.

Незвичне для нас ставлення до педагогів в Іспанії – країні, в якій легалізована марихуана. Там навіть вчителі цим користуються. Крім того, лише у «міжнародних» іспанських школах учитель не може собі дозволити

й пальцем торкнути дитину, як це часто буває в інших навчальних закладах [13, с. 228].

На сьогоднішній день на фоні міжнародних інтеграційних процесів у країнах з різними культурами виникає потреба вироблення спільних вимог до іміджу педагога і, головне, забезпечення його підтримки на державному рівні з урахуванням культурної специфіки. Про це, зокрема, йшлося на конференції «Професійний образ і етос вчителя» (The professional image and ethos of teachers) у квітні 2014 року в Раді Європи, Страсбурзі, в рамках громадської Програми Песталоцці, в якій взяли участь вчителі, науковці та політики.

На конференції був запропонований «Маніфест учительства для XXI ст.». Під час обговорення цього документу з посиланням на позиції, що були вироблені у Раді Європи (на 23-й сесії), зазначалося: «Якщо суспільство визнає центральну роль освіти у справі підтримки свого демократичного майбутнього, воно повинно визнавати своїх вчителів на тому рівні визнання, який робить їх професію життєздатною і привабливою» [14].

Проблемі формування професійного іміджу майбутніх учителів технологій у педагогічній науці та практиці присвячено розділ монографії В. Бондаренка «Професійний імідж майбутнього вчителя технологій: теорія і практика формування» [15, с. 225].

Зокрема, розглядаються історичні аспекти проблеми, які свідчать про те, що вона була в авангарді освітньої науки і практики. Аналізуючи наукові праці з теоретичних і практичних аспектів формування професійного іміджу майбутнього вчителя, В. Бондаренко робить такі висновки: Ці питання стають предметом дослідження, вирішуються та впроваджуються в педагогічну практику, незважаючи на дослідження професійного іміджу вчителя. проблеми.

На думку автора, для формування професійного іміджу технічного вчителя важливо розуміти його якості, на які це вплине. Дослідники розмірковують над ідеєю системної цілісності професійного іміджу

майбутнього вчителя технологій і виявляють, що воно втілюється шляхом виявлення системоутворюючих зв'язків між елементами системи, за допомогою яких пов'язана технологія навчання є єдиним цілим. і одна зі змін змінює все інше.

Ця сукупність ізольованих зв'язків потребує розвитку системної структури та організації, що формують професійний образ майбутнього вчителя технологій, що відображає специфічні взаємозв'язки між його структурою та цілісними компонентами. Засобом регулювання системи є інструктивне управління для забезпечення її оптимального функціонування та розвитку; системоутворюючі фактори — цілі, які визначають, як вона буде реалізовуватися та діяти. Крім того, у цьому розділі зосереджено увагу на досвіді розвитку та реформування педагогічної підготовки вчителів у Європі, що значною мірою визначається сучасними освітніми досягненнями, міжнародними освітніми концепціями (спеціалізація, інтеграція, універсалізація). З огляду на національну освітню політику скандинавських країн, звертаємо увагу на особливі вимоги до майбутніх учителів технічної та професійної підготовки – професійна підготовка до рівня розвитку сучасної науки і виробництва, розвиток розумових і фізичних можливостей учнів [16, с. 114].

Основні психолого-педагогічні та методичні навантаження покликані забезпечити співпрацю, консультування та психолого-педагогічну підтримку класних колективів та кожного окремого учня. Огляд тенденцій реформування технічної підготовки вчителів у скандинавських країнах, безумовно, має сприяти формуванню професійного іміджу вчителя [16, с. 114].

Слід зазначити, що хоча різні сучасні культури мають різні погляди на імідж вчителя та соціальну місію, такі якості «ідеального вчителя», як любов до дітей, доброта, щирість, комунікативні здібності, здатність до вдосконалення особистості. [9, с. 5].

1.3 Основні етапи формування іміджу педагога

Процес формування та управління педагогічним іміджем вчителів вищих навчальних закладів залежить від вчителів та системи освіти. Уявлення вчителів та аспірантів щодо впливу іміджу вчителя на процес навчання вплинули на їх розробку та впровадження різноманітних заходів з цього питання.

Сучасний іміджевий тренінг характеризується своєю комунікативною спрямованістю, тому методи навчання, що забезпечують контакт і взаємодію, налагодження діалогу, є особливо ефективними. Зважаючи на це, у процесі виховання висококваліфікованих педагогів необхідно прийняти комплекс сучасних методів забезпечення формування практичних навичок формування іміджу [17, с. 633].

До таких заходів, на нашу думку, необхідно віднести такі:

- лекції-дискусії, спрямовані на побудову вільного діалогу та обміну думками між вчителями, учнями, фахівцями інших галузей. За допомогою цього методу відбувається самовизначеність вчителів, формується чітка професійна позиція щодо власної діяльності, з'являється натхнення та «повага» до обраної професії, бажання до саморозвитку;

- лекції-презентації спрямовані на збільшення знань за досліджуваною проблемою, що може бути досягнуто із застосуванням комп'ютерних та інформаційних технологій. Основною перевагою цього методу є симбіоз теоретичного матеріалу та практичного досвіду, що має педагог, а також висока інформативність. Такі лекції передбачають обмін досвідом одних вчителів з іншим, демонстрація власних методик викладання, авторських програм та надання рекомендацій;

- спеціальний курс з формування іміджу спрямований на розуміння та бачення власної кар'єри та її перспектив, а також визначення умов для розвитку професійного іміджу вчителя, ознайомлення майбутніх педагогів з основними шляхами професійної реалізації;

– рольові ігри та розв'язання кейсових завдань дають змогу максимально включити педагога до певної моделі реальної ситуації, активізувати його досвід, виявити емоційно-почуттєвий стан особистості, її професійні можливості та творчий потенціал. Рольові ігри зумовлюють аналіз практичних аспектів іміджу вчителя та їх подальшому вдосконаленню;

– тренінгові заняття мають – опанування нових індивідуальних, групових та управлінських навичок та умінь, виконання практичних завдань. Такі тренінги можуть проводитися за різною тематикою [17, с. 633].

На думку багатьох дослідників, формування іміджу вчителя – процес поетапний.

Так, Л.Донська зазначила, що на ефективність створення педагогічного іміджу впливає низка умов:

- розвиток у вчителів інтересу до себе й до світу;
- усвідомлення вчителем необхідності формування позитивного іміджу;
- вияв власної активності у процесі роботи над іміджем;
- знання вимог учнівської аудиторії до особистості та діяльності вчителя;
- виявлення початкового рівня розвитку якостей, що складають позитивний імідж вчителя;
- оволодіння педагогом прийомами самопізнання, а також навичками проектування індивідуального іміджу;
- дотримання принципу систематичності під час формування іміджу;
- дотримання принципу різноманіття форм і методів роботи з формування та корекції іміджу [18, с. 212].

Дослідницьке дослідження іміджевих знань та їх використання на практиці вчителями ВНЗ свідчить про необхідність корекційної роботи над професійним іміджем. Враховуючи бажання вчителів підвищити свій професійний імідж, організовано обмін теоретичними базовими знаннями

з педагогічної образності, обмін досвідом викладання в процесі участі в семінарах та відкритих курсах, спеціально організованих основними спеціалістами відділу освіти, організовані семінари-практикуми, тренінги, семінари [19, с. 534].

Важливим моментом у вивченні питання розвитку професійного іміджу майбутнього вчителя є виділення, обґрунтування та вивчення принципів означеного процесу. Ми розглядаємо принципи як орієнтири, що мають гуманістичну спрямованість, визначають стратегію розвитку професійних компетентностей та спонукають до педагогічної взаємодії на засадах суб'єктності. До них належать: принцип гуманізації, цілісності, індивідуалізації, оптимізації, неперервності, емоційності, саморозвитку [20, с. 189].

Побудова іміджу – процес досить складний, спеціально організований, який розвивається за певними законами і технологіями [21, с. 106].

Узагальнюючи думки дослідників з проблеми формування іміджу вчителя педагогічного вузу, можна зробити висновок, що це тривалий процес, на ефективність якого впливає ряд умов:

- розвиток у вчителів життєвих цінностей і установок;
- усвідомлення вчителем необхідності формування позитивного іміджу;
- прояв власної активності при роботі над іміджем;
- знання вимог учнівської аудиторії до особистості і діяльності вчителя;
- виявлення початкового рівня розвитку якостей, що складають позитивний імідж вчителя;
- оволодіння педагогом прийомами самопізнання, а також навичками проектування індивідуального іміджу;
- дотримання принципу систематичності при формуванні іміджу;

- дотримання принципу різноманіття форм і методів роботи з формування і корекції іміджу [22, с. 112].

Яким би компетентним фахівцем не був вчитель, він повинен постійно вдосконалювати свої особистісні та професійні якості, створюючи, таким чином, власний імідж, образ особистісного «Я».

Формування образу педагога починається з першого враження, створюваного особливостями стилю одягу, міміки, жестів, мови. Зовнішні характеристики повинні підкріплюватися внутрішніми особистісними якостями: загальною ерудованістю, життєвими цілями та установками, ставленням до оточуючих людей і подій, що відбуваються.

Імідж обумовлює самореалізацію особистості: для педагога він служить індикатором визнання з боку суспільства, оцінки та ставлення оточуючих.

Етапи управління формуванням іміджу педагога включають:

- вивчення громадської думки про професію, уточнення переваг споживачів освітніх послуг (адміністрація, студенти, батьки);

- трансляція позитивного образу педагога, підтримка позитивно забарвлених, емоційно привабливих компонентів іміджу.

Тому професійний імідж є важливою здатністю кожного педагога, і це результат самопізнання та саморозвитку. Професійно значущі особистісні якості вчителя, що характеризують інтелектуальну та емоційно-вольову сфери особистості, суттєво впливають на результати професійної діяльності. Професійний імідж є інструментом педагогічного впливу та умовою успішності професійної діяльності [23, с. 68].

За критеріями змісту імідж відповідає конкретній ситуації конкретної діяльності та психологічним особливостям її формування, В. Ісаченко підбирає образ керівника та його колективу, імідж організації, імідж керівника. політичний, імідж території (країни, області, міста), імідж ідеї, імідж проекту, професійний іміджевий експерт, особистий імідж [24, с. 7].

Дана класифікація носить загальний характер, оскільки включає різні критерії формування зображення. Такий широкий погляд на типологію зображень не є рідкістю серед науковців, а складені типології зображень представлені у вигляді різних варіантів, а саме:

- особистісний (позитивний, або негативний образ людини, зумовлений його внутрішніми якостями і індивідуальними властивостями) та професійний (образ фахівця детермінований професійними характеристиками);
- за кінцевим результатом розглядають ефективний та неефективний;
- за функціями – особистий, товарний, груповий;
- вербальний, кінетичний, габітарний, середовищний (О. Панасюк) [25, с. 93];
- груповий, професійний, ситуативний, середовищний, регіональний, віковий, демографічний (В. Шепель) [26, с. 186].

Інші автори, висвітлюючи питання збалансованості іміджу і його образу, характеризують імідж за такими чинниками:

- відповідно до функціонування:
 - дзеркальний (образ, властивий уявленню про себе, який на перше місце висуває позитивні риси при мінімальному врахуванні думки з боку інших),
 - бажаний (образ, до якого необхідно прагнути), необхідний (образ, який вимагає певна професія),
 - реальний (образ, який відображає певні характеристики),
 - ідеальний (ідеальна точка зору на суб'єкт, що розглядається);
 - створений (образ, що утворився після проведення іміджмейкерської компанії),
 - корпоративний (образ організації загалом, який містить інформацію про її репутацію, успіхи, стабільність),

- поточний імідж (варіант адекватного образу, характерного для погляду з боку інших),
- множинний (образ, створений за наявності низки незалежних структур замість єдиної корпорації) (F. Gefkins) [27, р. 46];
- харизматичний, міфологічний (Г. Почепцов) [28, с. 24];
- відповідно до суб'єкта подачі іміджу є:
- самоімідж (відображає наявний у людини стан самоповаги, демонструє особисті ідеали, контроль поведінки),
- імідж, який подається, імідж, який сприймається [29, с. 122];

А. Коханенко наводить іншу типологію іміджу, а саме:

за призначенням особистості:

- самопідвищуючий (орієнтований на поліпшення самовідчуття, настрою і самопочуття, на підвищення самооцінки і впевненості);
- самостверджуючий (орієнтований на підвищення соціального статусу та затвердження в соціальному середовищі, відповідність ідеалам престижної групи, успіх і прийняття в групу);
- цільовий (орієнтований на досягнення конкретних комерційних і професійних цілей, для перемоги в умовах конкуренції);
- відповідно до засобів прояву вербальний (образ, створений манерою висловлення, словниковим запасом та вербальним інтелектом);
- кінетичний (невербальний) образ, створений поведінкою, жестами, фізіономікою, візуальний (образ, створений зовнішністю, манерою одягу гардеробом, колористикою) [30, с. 51].

РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБИСТІСНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ СУЧАСНОГО ПЕДАГОГА

2.1 Психологічні засади формування професійного іміджу вчителя

Поняття «імідж» на сьогодні є широко розповсюдженим і зустрічається майже у всіх мовних культурах світу.

З точки зору педагогіки, імідж – цілеспрямовано сформований, інтегральний образ, обумовлений відповідністю внутрішніх і зовнішніх якостей суб'єкта, призначений забезпечити гармонійний взаємовплив цього суб'єкта з навколишнім світом. Являючи собою систему взаємопов'язаних характеристик фахівця, імідж стає засобом вирішення особистих і професійних проблем.

Наявність професійного іміджу є необхідною умовою, яка дозволяє вихователеві показати себе дітям як професіонала, в той же час не нівелюючи його людську індивідуальність.

На думку Шепель В. імідж це «вигляд, тобто та форма життєвого прояву людини, завдяки якій «на люди» виставляються сильнодіючі особистісно-ділові характеристики» [2, с. 152].

У процесі побудови іміджу В. Шепель та інші вчені виділяють наступні важливі етапи:

I етап – вивчення особистісних характеристик, якостей, складання «Я – концепції» за допомогою тестів, технологій. Роботу над іміджем слід починати з формування духовних, моральних якостей, підпорядкування загальнолюдським цінностям та законам суспільного розвитку. Захоплювати може лише та особистість, яка спирається на загальнолюдські гідності та достоїнства. На цьому етапі відбувається збір інформації про ідеальний образ, який обрали у якості еталону в процесі іміджування.

II етап – підбір характеристик, які відповідають роду або виду професійної діяльності. Якщо формується імідж керівника, то підбираються

й культивуються якості лідера: відповідальність, дисциплінованість, організованість, інформованість, сміливість.

III етапом є робота над зовнішнім виглядом, а для цього необхідно знати своє обличчя, щоб уміло підібрати макіяж, вибрати зачіску. Визначальне значення має вироблення особистого стилю в одязі. Привабливий зовнішній вигляд, невимушені манери поведінки, гармонія у будові тіла, благородні звички та чарівна посмішка мимоволі зачаровують оточуючих. Все це вимагає клопіткої праці над створенням себе, свого образу, відпрацювання правил поведінки.

IV етап – робота над вдосконаленням комунікативних якостей (мовлення, вміння спілкуватись, виступати перед аудиторією, незалежно від того, який імідж ми формуємо: підлеглого чи керівника). Вписувати в імідж акторські дані, якщо необхідно, розвивати уміння захоплювати аудиторію, зацікавлювати слухача, зняти напруження жартом [2, с. 158].

Український психолог А. Кононенко досліджував особистісні образи вчителів. На думку вчених, це проекція особистості експерта, що функціонує в процесі соціальної комунікації, в якій у зашифрованому вигляді відображаються основні психічні процеси (рівні тривожності, рефлексорне відтворення, емоції тощо). Дослідники зазначають, що такі паролі проявляються у вигляді символів на рівні основних зовнішніх проявів: жестів, мови, міміки, інтонації, інтонації тощо. А. Кононенко вважає, що рівень особистісного іміджу вчителя впливає на успішність педагогічної діяльності та несе відбиток змісту його особистості. [31, с. 12].

Українська дослідниця О. Ковальова, інтерпретує індивідуальний імідж як «емоційно забарвлений стереотип сприйняття образу вчителя у свідомості вихованців та інших людей, що суттєво відрізняють його від своїх колег» [32, с. 35].

В. Ісаченко дає власне визначення поняття «імідж», вказуючи на певний прагматизм. Таким чином, науковці розуміють професійно-педагогічні образи «емоційно заряджених ментальних образів, вироблених

у народній свідомості і характеризуються легко інтерпретованими стереотипами». При цьому «воно має значні модераторні властивості, які суттєво впливають на пояснювальні механізми усвідомлення, поведінки та вибору інших як учасників та споживачів освітніх послуг». [33, с. 62].

В ідеалі особистість вчителя має бути взірцем для сучасного покоління лідерів-наставників, які не лише професійно компетентні, а й високовідповідальні та потребують максимальної самореалізації та гнучкості у виборі стратегій у виконанні своїх професійних функцій. Якщо говорити про умови формування професійного іміджу, то, на нашу думку, необхідно звернути увагу на цілісність процесу вищої освіти та єдність і гармонійність його складових. Змістовно ця цілісність досягається шляхом побудови взаємозв'язків між професійними зусиллями та методами їх застосування, іміджевим досвідом, емоційно-вольовим ставленням студентів до себе та цінностей професійного середовища.

В останні роки іноземні дослідники посилили свої дослідження з теорії та практики підготовки вчителів, технологій підвищення професійного іміджу та інших аспектів. Зокрема, аналізується вплив емоційного стресу та соціальної підтримки вчителів на розвиток вигорання вчителя, ефективність спільного навчання та рівень навчальних досягнень майбутніх учителів залежать від типу особистості та генетично обумовлених рис, а не лише від інтелекту учнів. розкриття ролі соціальної зрілості у формуванні професійного іміджу вчителя; розкриття залежності якості викладання та розвитку студентів від професійного іміджу вчителя [34, с. 11].

І. Ніколаеску розуміє професійний образ педагога як форму вираження в житті спеціаліста, за допомогою якої він активізує свої особистісні та комерційні якості, стверджуючи себе професійно та особистісно. За її словами, у структурі професійного іміджу найкраще розрізняти когнітивну, емоційну та функціональну комунікативні компоненти. Тому когнітивний компонент формується системно, а знання

та вміння впливають на ефективність професійної діяльності вчителя; емоційність – забезпечує формування та подальший розвиток у вчителя стійкого позитивного ставлення до дійсності; функціонально – комунікативна складова розкриває засоби та методи педагогічної діяльності вчителів, Від рівня сформованості привабливого іміджу залежить її професійний успіх.

Представлена структура, як заявляє автор, «дозволяє не тільки глибше зрозуміти сутність феномену, але і допомагає досягти цілісного образу і внутрішнього несуперечливого уявлення про особистість педагога» [35, с. 77].

Для визначення оптимального набору якостей особистості, що сприяють успішному іміджу, було проведено психодіагностичне дослідження. Дослідження за методом «анкета самооцінювання» (В.В.Столін, С.Р.Пантелєєв) показали, що вчителі переважно мають умовне самоприйняття, що посилює труднощі взаємодії з реальністю та отримання власного вибору. Ця ситуація багато в чому визначає характер іміджевої поведінки вчителів.

Умовні умови поширюють це на інших у формі умовних умов та реальності. Прийняття іншої людини умовно ускладнює стосунки з нею і вона не може бути більш щирою. А люди — це лише засіб довести свою цінність «Я». Таким чином, застосування цієї технології показує, що самоставлення вчителів залишає бажати кращого. У їхніх профілях розкривається багато принципів питань. На нашу думку, така ситуація змушена призвести до недопустимої іміджевої поведінки. Тому що істотною ознакою останнього в більшості випадків є проекція профілю. Дослідження також показують, що вчителям властива висока мотивація досягнення поставлених цілей. При цьому тип використовуваного образу безпосередньо залежить від досягнутого рівня мотивації. Типи зображень, що включені, відповідають високим рівням мотивації досягнення [35, с. 77].

Найвдаліші зображення демонстрували випробовувані із середнім рівнем мотивації досягнень. Методика М. Рокича демонструє залежність ціннісної орієнтації від типу використовуваного зображення. 70% педагогів, які використовують поведінку, мають профіль, широкий діапазон значущих цінностей. Вони не тільки виражають соціальні цінності, а й все більше цікавляться суб'єктивними, моральними, етичними, пізнавальними та творчими цінностями. Неоднозначність ціннісної орієнтації була присутня у суб'єктів, які використовували неінкорпоровані зображення, що свідчить про відсутність прямого зв'язку між оцінками цінностей і такою поведінкою. Аналіз соціального середовища показує, що особистісний імідж педагога переважно формується під його впливом. Імідж вчителя залежить від стилю керівництва, який практикується в школі, мікроклімату в колективі, існуючої корпоративної культури та системи цінностей групи. Особливо болісною була реакція освітян на багато негативних тенденцій.

Вони також можуть впливати на ефективність особистого іміджу вчителя або паралізувати іміджеву поведінку загалом.

Загалом, проведена психодіагностика може привести до наступних висновків:

- образи спочатку формуються у вчителів з високою мотивацією досягнення;
- свідоме використання образів часто означає пріоритетність соціальних, духовних, етичних та естетичних цінностей;
- низький рівень тривожності, як правило, знижують мотивацію іміджевої поведінки;
- існує взаємозв'язок сукупності індивідуальних факторів, які пов'язані з ознакою вчителів з ефективною іміджевою поведінкою («успішні профілі іміджу») та вчителів, які уникають іміджевої поведінки («профілі уникнення іміджу»).

Образи містять соціальні норми, втілені в індивідуальній психології та груповій свідомості, а тому мають особливе значення в навчанні, служачи моделями для відтворення стереотипів поведінки учнів та особистісних особливостей. Особистий образ вчителя є проекцією його особистості і відіграє певну роль у процесі соціальної взаємодії. Основні психологічні процеси (рівень тривожності, рефлексивне відтворення, емоція тощо) відображаються у зашифрованому вигляді, а такі таємні слова, міміка, інтонація, тон тощо). Тому рівень ефективності особистісного іміджу вчителя впливає на успішність педагогічної діяльності та несе відбиток змісту особистості вихователя [35, с. 77].

2.2 Дослідження впливу особистісних особливостей педагога на його індивідуальний імідж

Сьогодні, як презентація та утвердження унікальності навчальної дисципліни, особистісний імідж вчителя не лише забезпечує професійну ідентичність та саморозвиток особистості, а й стає одним із актуальних питань його дослідження.

Для формування іміджу вчителя вища освіта має поєднувати комплексну освіту та методичну підготовку майбутніх учителів із позакласним розвитком особистості. Л. Барановська, В. Грехнева, М. Рибаківа, Г. Риданова та ін. досліджували психологію та навчальні основи навчання культури спілкування та теоретико-методичні засади її формування, забезпечуючи педагогів позитивними методами соціально-психологічної підготовки. спілкування, комунікативні навички. Формування та корекція є темами дослідження.

Важливо звернути увагу на ефективності впровадження педагогічних технологій організації навчально-виховного процесу (В. Безпалько, О. Пехота, І. Підласий, С. Сисоєва), також дослідження з вивчення специфіки

підготовки майбутніх фахівців у контексті сучасних проблем комунікації проводили А. Алексюк, Н. Боритко, Н. Волкова, В. Гриньова, І. Зязюн, А. Капська, Л. Рувинський, Н. Скотна, Ф. Хміль, Т. Шепеленко та ін. Тому доцільним є характеристика наукових концептуальних положень щодо організації виховного процесу у вищій школі, детального опису системи виховних впливів, засобів, змістового наповнення педагогічного спілкування у формуванні комунікативної культури та духовних цінностей майбутніх педагогів [36, с. 123].

Розглянемо особливості формування індивідуального іміджу залежно від того, яку соціальну роль виконує особистість у соціальній групі. Виокремимо іміджі для спілкування з діловими партнерами, іміджі для спілкування з людьми, що мають владу тощо.

Індивідуальний імідж людини включає в себе такі елементи:

- 1) характеристики цієї людини, яка і виступає іміджотвірною інформацією;
- 2) образ цієї людини, сформований у психіці кожного з членів аудиторії іміджу у вигляді комплексу різних характеристик людини – зовнішніх і внутрішніх;
- 3) думку про людину як оцінку іміджу образу цієї людини, яка виникла в уяві аудиторії;
- 4) прототип іміджу – самої цієї людини;
- 5) об'єкт іміджологічного впливу, члена аудиторії іміджу, сформувався образ цієї людини, виникла оцінка цього образу, виник імідж цієї людини. Імідж являє собою досить складний феномен, у якому переплетені зовсім різні чинники.

Процес формування особистісного іміджу вчителя в майбутньому є умовою, засобом і шляхом формування особистості суб'єкта в процесі освіти. При цьому імідж є еталоном якості діяльності вчителів (виконання, вирішення педагогічних конфліктів тощо), а також їхніх особистісних якостей (толерантність, кмітливість, доброзичливість, рефлексивність

тощо) та психологічні засоби (вербальні та невербальні засоби спілкування, позиції, ролі), до яких вчителі цілеспрямовано звертаються для досягнення найкращого результату своєї педагогічної діяльності. Розвиток сучасної освіти потребує формування нового типу професійних здібностей вчителів, які в інноваційному освітньому середовищі не лише передають учням знання на інформаційному рівні, а й сприяють креативності мислення учнів, здатності до самостійної пізнавальної діяльності та самоорганізації. Лідерство в професійному профілі вчителя орієнтоване на особистість вчителя як мотиваційну умову його дій, поведінки, усіх видів поведінки з конкретними життєвими цілями, які впливають із потреб і соціальних запитів.

Вчителі повинні висувати посильні та розумні вимоги до подальшого розвитку учнів, тобто здійснювати педагогічний вплив гуманістичного, а не авторитарного характеру. Демонструвати повагу, толерантність і справедливість до студентів у діалозі, співпраці, партнерстві, щоб захистити індивідуальні свободи, увічнити культурну спадщину та стати співучасниками у зміцненні демократичного порядку суспільства [36, с. 123].

З метою дослідження питання стану формування іміджу педагога в освітній діяльності, було здійснено узагальнення проаналізованих джерел (О.Д. Глотчкін, Ю.М. Забродін, Ю.М. Зубов, В.В. Ісаченко, А.О. Калюжний, О.Г. Ковальов, Л.М. Мітіна та інші), що дозволило в цьому аспекті побудувати модель формування іміджу суб'єкта освітнього закладу.

У запропонованій моделі імідж виступає інтегративною властивістю, що виникає на перетині перцептивних вимог аудиторії та можливостей його носія. При цьому виділені складові перебувають у певних співвідношеннях. У розгляді іміджу суб'єкта освітнього закладу мова може йти переважно про особистість вчителя чи вчителя-адміністратора [37, с. 5].

Зазначена модель дозволяє: більш конструктивно та системно розглядати зміст іміджу вчителя; урахувати різні його ознаки;

забезпечувати адекватний підбір необхідних завдань, вправ, дій, спрямованих на бажану зміну тих чи інших ознак іміджу; проектувати вірогідні профілі типів іміджу.

Вихідними передумовами проведення емпіричного дослідження психології іміджу вчителя стали: узагальнені науково-практичні дані та результати досліджень найбільш суттєвих ознак іміджу (О.І. Барановський, Я.Л. Коломінський, А.О. Кононенко, Р. Огинський, Д.В. Ольшанський, Г.Г. Почепцов, І.Д. Соколов, М. Спилейн, В.М. Шепель та інші); вивчення навчальних планів та галузевого стандарту вищої освіти з підготовки майбутніх педагогів щодо можливостей та умов формування основ іміджу; оцінка компетентності сучасних учителів під час створення власного іміджу та особливості його сприйняття.

Дослідження проводилось у два етапи. На першому (констатувальному) етапі виділено особливості ознак, що детермінують імідж учителя та вчителя-керівника освітнього закладу. Отримані дані дозволили віднести до переліку суттєвих ознак іміджу вчителя такі: рішучість, уміння оперувати фактами, цілеспрямованість, приємний тембр голосу, працьовитість; учителя керівника - професійний досвід, правдивість, сила волі, рішучість. Водночас, з'ясовано, що є ознаки, які можуть шкодити іміджу як учителя, так і вчителя-керівника. До останніх можна віднести: підвищену емоційність, низьку соціальну активність, недостатню презентацію в засобах масової інформації та інші.

Для узагальнення ознак іміджу в роботі використано трикомпонентний підхід, запропонований О.О. Володарською. Так, найбільш суттєвими виявилися ті ознаки, що пов'язані з соціально-науковим компонентом, а найменшими – з предметно-логічним. Останні результати розширюють існуючі уявлення про особливості іміджу і показують, що особистіснопсихологічний компонент хоча і є значущим для вчителя, проте визначальним у цьому аспекті виступає соціальний фактор

середовища. Ураховуючи останнє, важливим є стереотипність сприймання іміджу працівника освіти [37, с. 5].

Найбільшої уваги варте історичне бачення Г. Ващенко місії вчителя у справі морального та психологічного виховання дитини. Вчитель несе відповідальність за правильну організацію шкільного життя, вміння передати дітям знання, створення умов для сприйняття моральних основ розвитку творчої особистості. Усвідомлюючи свою відповідальність перед батьками, державою, вчитель повинен пам'ятати, що він є носієм високоморальних думок, звичок, зразків поведінки, які формують особистість дитини, впливають на батьків і спонукають учителя до самоконтролю над собою у всіх відношеннях.

Моральне виховання передбачає одночасне формування моральних якостей у дитини як єдність та взаємозв'язок свідомості, почуттів і поведінки. Вихованець у процесі формування своєї особистості не може бути пасивним, виключеним із процесу виховання. Г. Ващенко зазначає, що «вихователь не має морального права насильно ламати особистість вихованця, ігноруючи його психічні властивості» [38, с. 15].

Разом із тим, особливу увагу звертає педагог на необхідність учителя дбати про свій духовний розвиток, зокрема, виховання свідомості власної людської гідності, на основі якої формується правдивість, вірність даному слову, чесність [39, с. 65].

Отже, формування особистості вчителя в його духовному становленні від народження до завершення життя, в тому життєвому досвіді, який він отримає, у тій допомозі дитині, яку він готовий буде надати, в його щирості, сердечності, допомозі у виборі дитиною тієї чи тієї життєвої позиції. Складовою частиною духовного становлення особистості є її моральні цінності. Висока моральність учителя, його толерантність у спілкуванні з учнями підкреслюють сутність педагогічної майстерності. Коли педагог на перше місце ставить такі якості, як чесність, правдивість, гуманність, то таку рису називаємо гідністю.

Педагог, дбаючи про свою гідність, починаючи з наймолодших років, повинен виховувати у школярів свідомість їхньої гідності. Це важка і копітка справа, але гідна людина не дозволить собі зловживання громадським майном, службовим становищем тощо. Без такої свідомості гідності в сучасних умовах загального занепаду моралі розбудувати самостійну українську державу неможливо [38, с. 186].

Складовою частиною виховання є виховання волі і характеру. Г. Ващенко зазначає, що головне в людині не одержані нею знання, а вироблення в собі стійкого характеру і доброї волі, завдяки яким сили людини спрямовуються до високої мети. Для досягнення мети дитина повинна вчитись наполегливо виконувати поставлені завдання під керівництвом педагога. Завдання вчителя – вміло спрямувати зусилля дитини на виховання волі і характеру, виховання патріотизму, любові до Батьківщини. Педагог наголошує, що найвищою формою патріотизму є жертвенна любов до Батьківщини [40, с. 72].

Шкільний період у житті людини повинен залишити глибокий слід, викликати позитивні почуття любові до рідного краю, до своїх земляків, рідних, близьких, шкільне навчання за змістом і формою повинно відповідати психіці дітей, її індивідуальним властивостям. Учителі в такій школі, зазначає педагог, можуть із честю виконувати поставлені завдання у галузі патріотичного виховання молоді. Вчений уважав, що в інтересах патріотичного виховання української молоді слід усунути формалізм, бездушність, шаблон, ігнорування психічних особливостей дітей різного віку, а також індивідуальних властивостей та інтересів [40, с. 73].

Основне завдання, що стоїть у галузі патріотичного виховання перед школою – це виробити в учнів високо національну свідомість і почуття національної гідності. Найвідповідальніше завдання вчителя – виховати в дітей віру в майбутнє, прищепити молоді любов до своєї батьківщини, виховати свідомість високих якостей нашого народу й великої місії, визначеної йому долею.

Вчитель не тільки повинен озброїти учнів певною сумою знань, а й передати їм стійкість, силу духу нашого народу у боротьбі за волю, незалежність. Для цього в самого учителя повинна бути висока патріотична настроєність, та уміння захопити учнів своїм викладом, упливати на їх емоції. Важливе значення в професійно-педагогічній підготовці майбутнього вчителя Г. Ващенко приділяв освітньо-виховній та науково-дослідній діяльності.

В підготовці майбутніх учителів до навчальної роботи з дітьми ключовим завданням педагог уважав: виокремлення основних принципів навчання, на основі яких будуються оптимальні форми взаємодії між учнем й учителем.

Розроблені Г. Ващенко принципи мали на меті виховати всебічно розвиненого активного діяча для суспільного добра [41, с. 483]. Вони не втратили своєї актуальності, живого інтересу для сучасної школи, її вчителів, вихователів, дітей, батьків, усієї освітянської громадськості України, і кожне покоління молодих учителів буде знаходити в них цінні зерна важливого досвіду. Потрібне глибоке занурення в історичні реалії того часу, нове прочитання педагогічних методів, запропонованих ученим для педагогів, щоб побачити співзвучність висловлених ним поглядів на ту чи ту проблему сьогоденнішим викликам.

Г. Ващенко застерігав молодих педагогів від шкідливості впливу на інтелект дитини і наголошував на необхідності розвитку у дітей творчої фантазії та духу пошуку, оскільки цей шлях веде учнів до наукового мислення, а вчителів – до досягнення педагогічного ідеалу [42, с. 168].

Педагог мусить чітко уявляти собі образ людини, на який він має орієнтуватись у своїй роботі. Цей образ повинен відповідати загальнолюдському ідеалові, відбитому у світових релігіях і у найвидатніших філософських системах. Отже, вчитель повинен сформувати «образ всебічно розвиненого українця, палкого патріота своєї батьківщини, з міцною волею, з суцільним і стійким характером, з високорозвиненою

ініціативою і творчими здібностями, зі свідомістю своєї гідності, здібністю свідомо підкорювати свою волю інтересам суспільства в ім'я принципів моралі» [43, с. 130].

Під особистісно-професійним іміджем фахівця соціономічної сфери ми розуміємо образ суб'єкта-носія, сукупність його візуальних характеристик та поведінкових актів, сформованих у певному професійному середовищі з метою успішної соціальної адаптації та самоактуалізації.

При цьому необхідно виділити дві сторони іміджу:

особистісний імідж – образ людини, обумовлений її внутрішніми якостями та індивідуальними властивостями;

професійний імідж – образ особистості, детермінований специфікою професійної діяльності.

Доцільний, адекватний імідж особливо необхідний для будь-якого виду соціальної діяльності. Отже, важливість особистіснопрофесійного іміджу для майбутніх педагогів визначається високим рівнем соціальної спрямованості та постійною інтерсуб'єктною взаємодією.

Особистіснопрофесійний імідж виступає вирішальним засобом соціального впливу на реципієнта – споживача послуг та одночасно способом самовираження особистості у професійній діяльності, показником особистісної ефективності спеціаліста.

Особистісно-професійний імідж для спеціаліста соціономічної сфери виступає специфічним корелятором суб'єкт-суб'єктної взаємодії, дає можливість пристосуватися суб'єкту іміджеутворювальної діяльності до виконання професійних функцій, спонукає його до результативної спільної діяльності з контактною аудиторією, ефективного виконання групових ролей.

Формування продуктивного особистісно-професійного іміджу як стійкої послідовності певних фахових дій, відтворюваних у часі, гарантує

досягнення запланованого, очікуваного позитивного результату соціальної взаємодії.

Особистісно-професійний імідж фахівця соціономічної сфери як складова частина його ділової культури стає затребуваною професійною якістю, отже, здійснює вирішальний вплив на споживачів його послуг. Для спеціалістів, професійна діяльність яких розгортається у різних площинах соціальної взаємодії (“людина – людина”, “людина – соціальна група”, “людина – суспільство”), особистісно-професійний імідж є не стільки кінцевим результатом формування певного еталонного образу професіонала, втіленим в очікуванні суспільства, скільки перманентним процесом професійного саморозвитку та самовдосконалення, соціальної репрезентації особистості [44, с. 105].

ВИСНОВКИ

Кожна людина має свій статусний образ. Інакше його можна назвати іміджем. Імідж (від англ. image – образ) – це сукупність уявлення в тому, яким повинен бути індивід відповідно за своїм статусом.

Невідповідність статусу – це виклик суспільству, це протиставлення себе соціуму, що впливає деструктивно для психіки людини, який соціальний за своєю природою.

Формування іміджу, турбота про неї дає змогу саморозвиватися, мати психологічну гармонію. Під образом фахівця розуміють не тільки візуальний, зоровий образ, вигляд, але й його спосіб мислення, дій, вчинків тощо. У цьому випадку слово “образ” має вживатися в широкому сенсі – як уявлення про людину. Це означає, що поняття “імідж” може трактуватися і як те, яким бачать фахівця, точніше, як його оцінюють, як до нього ставляться. Імідж – це думка, судження, що виражає оцінку чого-небудь, ставлення до чого-небудь, погляд на що-небудь.

Кожен із нас створює певний образ – імідж – уявлення про людину, що складається на основі її зовнішнього вигляду, звичок, манери говорити, менталітету, вчинків, вміння висловити та показати той чи інший матеріал тощо.

Імідж – цілеспрямовано сформований образ (якої-небудь особи, явища, предмета), виділяє певні ціннісні характеристики, покликаний надавати емоційно-психічний вплив на кого-небудь з метою популяризації, реклами тощо. Під час формування іміджу вчителя вокалу реальні якості тісно переплітаються з тими, які приписують йому оточуючіми.

“Імідж є механізмом, що оптимізує професійну соціалізацію особистості. Він забезпечує необхідну автентичність, адаптацію, ефективну соціалізацію й оптимальний розвиток суб’єкта професійної діяльності в їхній сукупності. Дає змогу найкращим чином самоідентифікуватись, ефективно й цілеспрямовано організувати соціальний простір, забезпечити динаміку розвитку самої особистості”.

Оскільки імідж – це сукупність уявлень суспільства про те, яким повинен бути індивід у відповідності зі своїм статусом, а статус – це позиція людини у суспільстві, яка характеризується відповідними правами і обов'язками, що передбачає виконання нею певного набору соціальних ролей у рамках соціальних очікувань, імідж будь-якого фахівця, у тому числі педагога, окреслюється не лише індивідуальними бажаннями особи, що прагне відповідати цим очікуванням, а й ставленням суспільства до цього фаху.

Аналізуючи наукові праці з теоретичних й практичних аспектів формування професійного іміджу майбутніх учителів, можна виокремити такі висновки: означені проблеми стають предметом дослідження науковців, отримують розв'язок та втілення у педагогічну практику, хоча питання формування професійного іміджу вчителя технологій залишилися поза увагою ґрунтовних педагогічних досліджень.

Процес формування індивідуального іміджу майбутнього вчителя – це умова, засіб, спосіб становлення індивідуальності суб'єктів освітнього процесу. При цьому імідж виступає критерієм якості діяльності вчителя (презентація, розв'язання педагогічного конфлікту тощо), а також є системою особистісних якостей педагога (толерантність, тактовність, доброзичливість, рефлексивність тощо) і психологічних засобів (вербальних і невербальних засобів спілкування, позицій, ролей), до яких ціленаправлено звертається вчитель із метою досягнення оптимального результату своєї педагогічної діяльності.

Для визначення психологічного змісту індивідуального іміджу педагога, його структури і внутрішньої взаємозалежності окремих факторів, було досліджено:

- теоретичні моделі формування іміджу на основі уже відомих, а також прикладних досліджень в області психодіагностики і психології міжособистісних відносин;

- проведено аналіз переваг і очікувань учнів і батьків щодо позитивного іміджу педагога на основі опитувань і анкетування;

- емпіричне вивчення закономірностей функціонування індивідуального іміджу педагога з урахуванням його особистісних психологічних особливостей і вимог до його професійної діяльності;

- розробка системи практичних рекомендацій для цілеспрямованого конструювання індивідуального іміджу педагога.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Розмолодчикова Іванна Вікторівна/ автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук на тему: «Формування професійного іміджу вчителя початкових класів у процесі вивчення фахових дисциплін»/Кіровоград: 2001-23 с.
2. Шепель В.М. Имиджология. Секреты личного обаяния / В.М. Шепель. – М. : Феникс, 2005. – 320 с.
3. Калюжний А. А. Психологія формування іміджу вчителя / А. А. Калюжний. – М. : ВЛАДОС, 2004. – 222 с.
4. Медінцев, В. А. Діалогічне моделювання психологічних взаємодій /В. А. Медінцев // Питання психології. – 2005. – № 5. – С. 5-9.
5. Довга Т. Імідж особистості як необхідна умова професійного становлення педагога / Т. Довга // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді. – 2010. – Вип. 14. – Кн. 1. – С. 66–75.
6. Сухолова М.А. Педагогічні умови формування сценічного іміджу вчителя вокалу у процесі професійної підготовки. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 015 – Професійна освіта (за спеціалізаціями). Мукачівський державний університет, м. Мукачево, 2020.
7. Браун Л. Имидж – путь к успеху / Браун Л. ; [пер. с англ.]. – СПб. : Питер Пресс, 1996. – 288 с.
8. Психологія управління в організації : навчальний посібник / М. Д. Прищак, О. Й. Лесько. - [2-ге вид., перероб. і доп.]. - Вінниця, 2016. -150 с.
9. Ашиток Н. І. Культурологічний підхід до вивчення іміджу педагога /Н. І. Ашиток // Постметодика. – 2017. – № 2-3. – С. 3–6.
10. Балл Г. О. Особистість як індивідуальний модус культури і як інтегративна якість особи / Г. О. Балл, В. О. Медінцев // Горизонти освіти. – 2011. – № 3. – С. 7 – 14.

11. Колмогорова И. В. Культурологический подход к формированию педагогической культуры учителя / И. В. Колмогорова // Известия Уральского государственного университета. – 2008. . – № 60. – С. 163 – 167.
12. 2013 Global Teacher Status Index – Varkey GEMS Foundation – Режим доступу: <https://www.varkeyfoundation.org/.../2013GlobalTeacherSta...>
13. Чепіль М. Індивідуальність педагога та перспективи впровадження педагогічних технологій / М. Чепіль, О. Карпенко // Науковий вісник Ужгородського національного університету. – Ужгород : Вид-во ДВНЗ «Ужгородський національний університет», 2013. – Вип. 26. – С. 228 – 230.
14. Невмержицька О. Виховний ідеал: еволюція та сучасне трактування / Олена Невмержицька. – Режим доступу: <http://ddpu.drohobych.net/pedagogics/arhiv/31/24.pdf>
15. Бондаренко, В. І. Професійний імідж майбутнього вчителя технологій: теорія і практика формування : монографія / В. І. Бондаренко ; Держ. вищ. навч. закл. «Донбас. держ. пед. ун-т». – Слов'янськ : Б. І. Маторіна, 2014. – 260 с. – Бібліогр.: с. 220–260 (335 назв).
16. Агалець І. О., PR-технології професійного іміджу суб'єктів освітнього процесу: формування та орієнтири розвитку/ Інноваційний розвиток освіти в Україні й зарубіжжі в умовах євроінтеграційних та глобалізаційних процесів : огляд. вид. / НАПН України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського ; [авт.-упоряд.: Селецький А. В., Кравченко С. М., Агалець І. О. та ін. ; наук. ред. А. В. Селецький]. – Київ : [ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського], 2019. – 155 с. – До 20-річчя Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського.
17. Євтушенко, Г. В., Бабошко, А. І., & Бушля, Д. І. (2016). Імідж сучасного вчителя: сутність та особливості формування. Глобальні та національні проблеми економіки, (11), 630-634.
18. Донская Л. Ю. Психологические условия формирования имиджа преподавателя высшей школы : дис. ... канд. псих. наук: спец. : 19.00.07 –

„Педагогическая психология” / Л. Ю. Донская; Северо-Кавказский государственный технический университет. – Ставрополь, 2004. – 212 с.

19. КОРКІШКО, Артем. Формування професійного іміджу педагогічних кадрів (за матеріалами семінару «Імідж сучасного педагога»). Електронний каталог наукової бібліотеки ЧНУ, 2017. URL: <https://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/.../Korkishko.Pdf>

20. Мірошніченко, Т. В., & Тітановська, М. С. (2021, September). ПРИНЦИПИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОГО ІМІДЖУ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ. In The 7th International scientific and practical conference “Results of modern scientific research and development”(September 19-21, 2021) Barca Academy Publishing, Madrid, Spain. 2021. 336 p. (p. 188).

21. Лукашевич М. П. Соціальна робота в Україні : теоретико-методичні засади : навч. посібник / М. П. Лукашевич, І. І. Мигович, І. М. Пінчук. – К., 2001. – С. 106–108.

22. Богданов Е. Н. Психологические основы «Паблик рилейшнз» : учеб. пособие для психолог. спец. вузов / Е. Н. Богданов, В. Г. Зазыкин. – 2-е изд. – М.; СПб. : Питер, 2003. – 203 с.

23. Савченко Наталія/ Актуальні проблеми підготовки сучасного педагога: теорія, історія, практика: матеріали Всеукраїнської наукової інтернет-конференції (м. Умань, 20 жовтня 2017 р.) / ред. кол.: Коберник О. М., Кравченко О. О., Бойченко В. В. – Умань : ВПЦ "Візаві", 2017. – 194 с.

24. Ісаченко В. В. Формування професійно-педагогічного іміджу майбутніх вчителів вищої школи : автореф. дис. ... пед. наук : 13.00.04 “Теорія і методика професійної освіти” / В. В. Ісаченко ; Південноукр. держ. пед. ун-т ім. К. Д. Ушинського. – Одеса, 2004. – 21 с.

25. Панасюк А. Ю. Формирование имиджа: стратегия, психотехнологии, психотехники / А. Ю. Панасюк. – Москва : Изд-во “Омега-Л”, 2007. – 226 с.

26. Шепель В. М. Имиджелогия: Секреты личного обаяния / В. М. Шепель. – Ростов-на-Дону : “Феникс”, 2005. – 472 с.
27. Jefkins F. Public relations text / F. Jefkins. – London : Pitman Publishing, 1992. – 375 p
28. Почепцов Г. Г. Имиджелогия: теория и практика / Г. Г. Почепцов. – Київ : Изд-во “Ваклер”, 2004. – 576 с.
29. Митцева О.С./Класифікація типів іміджу/НАУКОВИЙ ЧАСОПИС НАЦІОНАЛЬНОГО ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ М. П. ДРАГОМАНОВА. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи. – Випуск 63 : збірник наукових праць / М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова. – Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2018. – 250 с.
30. Коханенко А. И. Имидж рекламных персонажей / А. И. Коханенко. – Москва: МарТ, Ростов-на-Дону : МарТ, 2004. – 164 с.
31. Кононенко А. О. Психологічні складові індивідуального іміджу сучасного педагога. Одеса, 2003. 20 с.
32. Ковальова О. О. Психологічні особливості формування основ професійного іміджу у майбутніх педагогів. Одеса. 2007. 340 с.
33. Ісаченко В. В. Формування професійно-педагогічного іміджу майбутніх вчителів вищої школи. Одеса, 2004. 215 с.
34. Klusmann, U., Kunter, M., Trautwein, U., Lüdtke, O., & Baumert, J. (2008). Teachers’ occupational well-being and quality of instruction: The important role of self-regulatory patterns. *Journal of Educational Psychology*, 100(3), pp. 702–715. URL: <https://doi.org/10.1037/0022-0663.100.3.702>.
35. Кононенко А. О. Психологічна характеристика індивідуального іміджу сучасного педагога / А. О. Кононенко // Наука і освіта: наук.-практ. журнал. – 2005. – № 5-6. – С. 76-78.
36. Педагогічна освіта: теорія і практика. Збірник наукових праць / Кам’янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка;

Інститут педагогіки НАПН України [гол. ред. Лабунець В.М.]. – Вип.20 (1-2016). – Ч.1. – Кам’янець-Подільський, 2016. – 364 с.

37. ЧЕБИКІН, Олексій Якович; ЧЕБЫКИН, Алексей Яковлевич; КОВАЛЬОВА, О. О./ Особливості професійного іміджу та умови його формування/ Південноукраїнський національний педагогічний університет імені КД Ушинського: 2008.

38. Ващенко Г. Виховання волі і характеру. – Ч.2. / Г. Ващенко. – Боффало-Мюнхен : Видавництво Спільки української молоді, 1957. – 270 с.

39. Ващенко Г. Виховний ідеал : підруч. для педагогів, виховників, молоді і батьків / Г. Ващенко. – Полтава : Полтав. вісн., 1994. – 190 с.

40. Ващенко Г. Виховання любові до Батьківщини / Г. Ващенко // Вибрані педагогічні твори / Г. Ващенко. – Дрогобич : Видавнича фірма “Відродження”, 1997. – С. 65-101.

41. Ващенко Г.Г. Загальні методи навчання / Г.Г. Ващенко // Історія української школи і педагогіки : хрестоматія / упоряд. О. О. Любар ; за ред. В.Г. Кременя. – Київ, 2003. – С. 478-493.

42. Ващенко Григорій. Твори – [Т. 6] : Спогади. Статті. / Г. Ващенко. – Київ : Всеукраїнське педагогічне товариство ім. Григорія Ващенка, 2006. – 443 с.

43. Леся Петренко/ПЕДАГОГІЧНІ ПОГЛЯДИ Г. ВАЩЕНКА НА ТВОРЧУ ОСОБИСТІСТЬ УЧИТЕЛЯ/Педагогічна освіта: теорія і практика. Збірник наукових праць / Кам’янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка; Інститут педагогіки НАПН України [гол. ред. Лабунець В.М.]. – Вип.20 (1-2016). – Ч.1. – Кам’янець-Подільський, 2016. – 364 с.

44. Волошко Л. Особистісно-професійний імідж майбутніх фахівців соціономічної сфери як наукова категорія професійної педагогіки/Л. Волошко//Молодь і ринок.- 2016.-№1.- с. 103-107.- Режим доступу: URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mir_2016_1_22